ચોપગાંની ચતુરાઈ

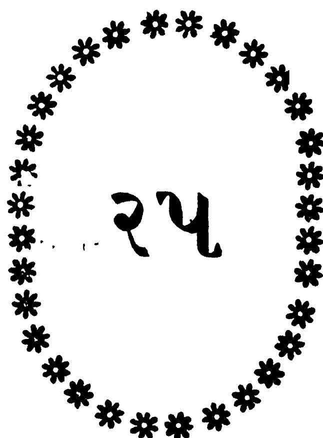
ગાંડીવ બાલોદ્યાનમાલા

પુષ્પ : : પચીસમું

ચોપગાંની ચતુરાઇ

સંયોજક :

નટવરલાલ વીમાવાળા

પ્રગટકર્તા

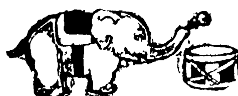
ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

૧૮૦–કેળાંપીઠ

સુરત

ગાંડીવ છાપખાનું કેળાં-
પીઠ, સુરતમાં છાપી
ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર
તરફથી નટવરલાલ વી-
માવાળાએ પ્રસિદ્ધ કરી

આવૃત્તિ પહેલી
ઈ. સ. ૧૯૨૯
સંવત ૧૯૮૫
કિંમત આના ચાર

કંઈક

આ વાતોમાંની મોટે ભાગે સાચી વાતો છે ને તે ઈંગ્રેજી પરથી ઉતારેલી છે એમ સહેજે જણાઈ આવશે. એમાંથી પ્રાણીઓની ખાસીયતો અને બુદ્ધિશક્તિ સંબંધે બાળકોને જ્ઞાન મળશે, એમ માનવામાં હરકત નથી.

જાહેરપત્રો અને વિદ્વાનોએ ગાંડીવના પ્રયાસ પ્રત્યે જે અમી દૃષ્ટિ દાખવી છે તે માટે તેમનું ઋણ સ્વીકારવું ઘટે.

ચિત્રકાર રસિકનાં ખૂનથી અમને ભારે ખોટ ગઈ છે પરંતુ ગુજરાતમાં હવે કળા પરત્વે ઠીક જાગૃતિ આવતી જાય છે. સુરતમાં કેટલાક જુવાનોએ એ દિક્ષામાં પ્રગતિ સાધવા સારો પ્રયાસ કરવા માંડયો છે. એમાંના એક ભાઈ હસમુખની બે કૃતિઓ આ ચોપડીમાં નજરે પડશે અને આશા છે કે વાંચકને તે ગમશે. જેમ જેમ ઉત્તેજન ને અનુભવ મળતા જશે તેમ તેમ એમની પીંછી ખીલતી આવશે એમ દેખાઈ આવે છે.

ન. વી.

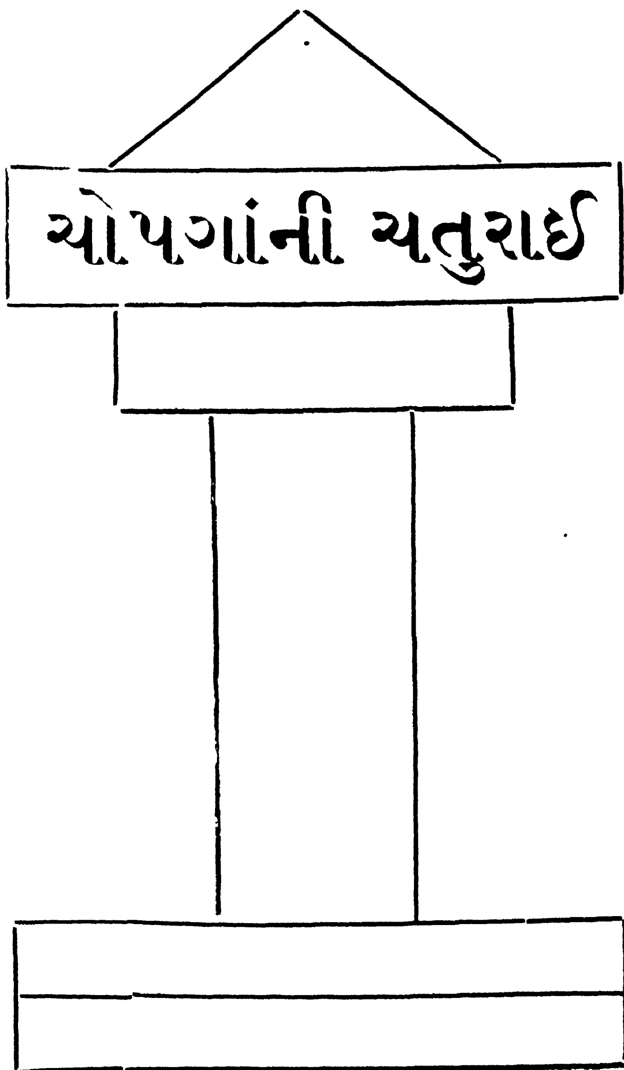
બીરબલનો બન્ધુ

(ત્રીજું પુષ્પ)

નું

એક ચિત્ર

અકબર ને બીરબલની આવે છે તેવી ઘણીજ રસભરી, તદ્દન નવી અને વિવિધ વિષયની, ચાલાકી અને હાજરજવાબીપણાની વાર્તાઓ. દરેક પત્રકારે આ વાર્તાઓનાં વખાણ કર્યાં છે કિંમત માત્ર આઠ આના.

ચોપગાંની ચતુરાઈ

(૧)

શિયાળની ચાલાકી

એક શિકારીએ નજરે જોયલી વાત છે. નોરવે દેશમાં બનેલી.

એક ઝાડનું થડીયું જંગલમાં હતું. ઠીક ઉંચું હતું. એક શિયાળ તેના પર ચઢે ને ઉતરે. એક કુદકે ચઢે ને એક ભુસકે ઉતરે. પાંચ દશ વાર

તેણે આમ કર્યાં કીધું. પછી એક વાર તે સહેજ દૂર ગયું અને લાકડાની એક નાનકડી ગાંઠ ઉંચકી લાવ્યું. પછી તે મોંઢામાં રાખીને પેલા ઠુંઠા પર એણે કુદકો માર્યો. વળી ભુસકો માર્યો. પાછો ઉપર કુદકો મારી જોયો. એમ બે ત્રણ વાર કરી જોયા પછી તેણે લાકડું ફેંકી દીધું ને પોતે થડીયા પર કુદીને ત્યાં ગુપચૂપ પડી રહ્યું: જાણે ઉંઘતું ના હોય !—

થોડીવારે એક ભુંડણ ત્યાંથી નીકળી. તેની સાથે તેના બચ્ચાં તો હોયજ. પેલા થડીયા પાસેથી એ પસાર થઈ. પાછળ પાછળ એના બચ્ચાં આવે. એક બે બચ્ચાં છેક નાનાં તે પાછળ પડી ગયાં હતાં. તે પેલાં થડીયા પાસે આવતાંજ ચડપ લઇને શિયાળે ભુસ્કો માર્યો, એકને પકડ્યું ને પાછો કૂદકો માર્યો ને ગયું ઝાડ ઉપર !

ભુંડણ પોતાના બચ્ચાની ચીસાચીસ સાંભળીને પાછી ફરી. શિયાળ પાસેથી બચ્ચું પડાવવા તેણે બહુ બહુ ફાંફા માર્યા. પણ તે તો પોતાના

કિલ્લામાં—થડીયા પર સહીસલામત બેસી રહ્યું ને પેલા બચ્ચાને ફાડી ખાધું. પેલી ભુંડણ આખરે થાકીને ચાલી ગઈ!

પોતાની જુક્તિ સફળ થશે કે નહિ તે પહેલેથી જાણવા સારૂ શિયાળે થડીયા પર લાકડાની ગાંઠ સાથે કુદકા મારી જોયા હતા!

(૨)

ઘોડાના ચતુરાઈ

બે ઘોડાને એક વહેળે પાણી પીવા મોકલ્યા. વિલાયતનો વહેળો ને ઠંડીની મોસમ, એટલે પાણી તો ઠરીને બરફ થઈ ગયલું. બરફ ભાંગે તો નીચેથી પાણી નીકળે. એક ઘોડે પ્રયત્ન કરી જોયો. પોતાનો પગ બે ત્રણ વાર ઠોકયો પણ કેમે કર્યું બરફ ભાંગે નહિ. પછી તો બંને જોડાજોડ ઉભા રહ્યા. પોતાના પગ જોડાજોડ રાખ્યા અને પછી બંનેએ એકી વખતે પગ ઠોકયા; જાણે કવાયત કરતા હોય તેમ. બંનેના ભેગા જોરથી બરફ ભાંગ્યું ને તેઓ પાણી પીવા પામ્યા.

(૩)
ઉંદરની ચતુરાઇ

એક હતો સુતાર. એક બારસ્ટી પર એ બધાં ઓજાર રાખે. તેની સાથેજ તેલની પણ એક શીશી પડી હોય.

એક વાર એવું બન્યું કે તેલની શીશી અડ-ધોઅડધ ભરેલી છતાં બીજે દિવસે સ્હવારે જુએ તો ખાલીખમ! તે દિવસે ફરીથી ભરી. બીજે દિવસે જુએ તો શીશીમાં એક ટીપું ન મળે. એ જોઈ સુતાર અજાયબી પામ્યો! આમ કેમ બને? તેલ જાયજ ક્યાં? બહુ બહુ વિચાર કરે પણ કંઇ સમજાયજ નહિ, ને તેલ તો રોજ ગુમ થઇ જાય. આખરે એણે ચોકી કરવાનું નક્કી કર્યું. રાત પડી એટલે બારણું બંધ કરી એક કાણામાંથી જોતો એ બેઠો. થોડી વારે સહેજ ખખડાટો થયો. એક મોટો ઉંદર બારસ્ટી પર ચઢયો. સાચવીને એણે પોતાની પુંછડી પેલી શીશીમાં ઉતારી ને તેલમાં બોળી. પછી બહાર કાઢી. પુંછડીને ચાટી ગયો.

વળી બોળી. પાછો ચાટી ગયો. એમ કરતાં કરતાં આખી શીશી એણે પૂરી કરી—એકે ટીપું ન રાખ્યું. સુતાર એ જોઇ અચંબો પામ્યો. ઉંદરો પણ આવા જુક્તિવાળા હોય છે એ એણે ત્યારેજ જાણ્યું!

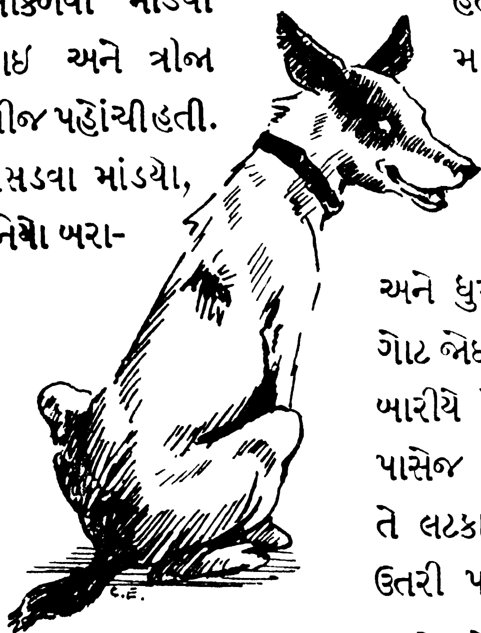
(૪)

કુતરાની ચતુરાઇ

એક ઘરને ત્રીજે માળે એક જુવાનિયો રહે. જુવાનિયાનો સાથી એકજ. ફક્ત એનો કુતરો. તે એની સાથે ખાય, એની સાથે પીએ ને એનીજ સાથે પોતાની નાનકડી પથારીમાં સૂએ.

નસીબજોગે આગ લાગી ને ઘર સળગ્યું. કુતરાની ઉંઘ તે કેવી! એ તો ઉંઘે તોયે જાગતો ને જાગતો! બળતાની વાસ એને તરત આવી. ચપ લઇને ઉભો થયો. પેલા ભાઇસાહેબ તો નિરાંતે ઉંઘતા હતા! કુતરે તો એને ઢંઢોળવા મંડયો. એનું શરીર હલાવી મુકયું. પેલા ભાઇ જાગ્યા તો

ખરા, પણ કંઇ સમજ્યા નહિ એટલે પાછા ઉંઘી ગયા. કુતરો તો વળી પાછો મંડયો. આ વખતે તો એણે એનાં કપડાંજ ખેંચી કાઢયા! તોએ સહેજ જાગી એ પાછો ઉંઘવા પડયો. કુતરો વળી મંડયો. એણે તો એને હવે ખેંચવા ને ઘસડવાનો યત્ન કર્યો. દરમ્યાન ધુમાડાના ગોટેગોટા નીકળવા માંડયા હતા. આગ વધી ગઇ અને ત્રીજા માળ સુધી આવીજ પહોંચી હતી. જ્યારે કુતરે ઘસડવા માંડયો, ત્યારે જુવાનિયો બરાબર જાગ્યો

અને ધુમાડાના ગોટેગોટ જોઈ સમજી ગયો. બારીયે દોડયો. બારી પાસેજ દોરડું પડેલું. તે લટકાવ્યું ને પોતે ઉતરી પડયો.

એ તો ઉતરી ગયો

ને બચ્યો. પણ કુતરો ક્યાં ? તેને તો એ ભૂલીજ ગયો. ને ઘર ભડભડ બળતું હતું. જુવાન તો બહુયે રડ્યો ને બહુયે કકળ્યો. પોતાના બચાવનારનેજ એ અણીની પળે વીસરી ગયો ! કુતરો બિચારો બળીને ખાખ થઈ ગયો !

(૫)

ગધેડાનો ઠપકો

રસ્તા પર થોડા છોકરા રમે. એકે જોયું દેડકું. ડરાંઉ ડરાંઉ કરતું'તું. આમથી તેમ કુદતું'તું.

જોનાર બોલ્યો: ચાલોરે ભાઈઓ ! ગમ્મત કરીએ ! આ દેડકું હાથ લાગ્યું છે !

એક માર્યો કાંકરો. બીજાએ ઠોકી લાકડી. ત્રીજાએ તો એને ઝબડાવીને ઊંધાજ પાડ્યો ! કેવા ઘાતકી છોકરા !

દેડકું બિચારૂં ઉંચું થાય ને નીચું થાય. ચત્તા થવા ફાંફા મારે પણ થવાય નહિ.

એવે એકે કહ્યું: લાવોરે ભાઇઓ, એને આ ઘરડમાં લાવો. એકાદ ગાલ્લું આવશે. પૈંડા એના પર ફરશે તે જોવાની ગમ્મત પડશે. નર્યો ઘાતકી જને!

પાસેથીજ ઘરેડ હતી. ગાલ્લાંઓના પૈંડાથી પડેલા એક સરખા ખાડા પડે તેને ઘરેડ કહે.

પેલાઓ તો દેડકાને કુદાવતા કુદાવતા લાવ્યા ઘરેડમાં ને ત્યાં ઉંધું નાંખ્યું. દેડકું તો દુ:ખમાં પડયું!

એવામાં એક ગાડું દૂરથી આવતું દેખાયું. છોકરાઓ તો હરખે કુદવા મંડયા!

ગાડાંને જોડેલું ગધેડું. બળદ નહિ, ભેંસ નહિ, પણ ગધેડું. કેટલાક દેશમાં ગધેડાને પણ જોડે છે.

ગધેડું તો ચાલતું ચાલતું આવી લાગ્યું—છોકરાઓ હતા ત્યાં. પણ ત્યાં આવીને અચકી ઉભું.

પેલા ઘરેડમાંના દેડકાને એણે જોયું. લાગ્યું કે બિચારૂં પૈંડા હેઠળ કચડાઈ જશે.

એ તો આગળ ચાલેજ નહિ. હાંકનારે ડચ-

કારી બોલાવી, લાકડી મારી ને પુંછડું અમળાવ્યું. પણ ગધેડાભાઈ તો ઉભા તેજ ઉભા. જરાય આગળજ ન ખસે.

આખરે હાંકનાર થાકયો ને નીચે ઉતર્યો. જોઇએ તો ખરા, ગધેડાભાઇ આમ અટકી કેમ ગયા!

હાંકનાર ઉતરીને જુએ છે તો ઘરેડમાં જીવતું દેડકું! ઉંધું પડેલું! તરફડે ખરૂં પણ ખસાય નહિ ને ઘરેડ બહાર નીકળાય નહિ. હાંકનાર સમજ્યો, હાં ભાઇ! ગાડું આગળ જાત તો આ કચડાઈ જાત.

એટલામાં તો ગધેડે જોર કરી ગાડું પાછળ હઠાવ્યું ને ઘરેડમાંથી કાઢી ઉંચે રસ્તા પર ચઢાવી દીધું. પછી તો દેડકું છુંદાયજ શાનું?

પછી હાંકનાર બેઠા ને ગાડું આગળ ગયું. થોડે જઈ પાછું ગાડું ઘરેડે ચઢી ગયું.

પેલા ઘાતકી છોકરાઓ! તેઓ તો ગધેડાની આ અક્કલ જોઇને આભાજ બની ગયા ને શરમાઈજ ગયા. ગમ્મતને ખાતર આમ તે કોઈ જીવને દુઃખ દેવાય?

(૬)
લુચ્ચું શિયાળ

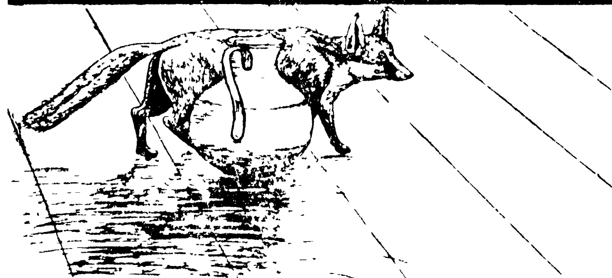
એક ખેડુતે શિયાળ પાળેલું. કુતરા પણ ખરા ને બિલાડીઓ પણ ખરી. શિયાળને કુતરાઓ સાથે સારૂં બને. પણ બિલ્લીબાઇ તો એની પાસે જાય-જ નહિ. એનું તો નાક બહુ તેજ. શિયાળવાંની વાસથી તો એ ભડકીને ભાગે.

પણ શિયાળભાઇને તો આથી માઠું લાગ્યું. તે કહેઃ એ બિલ્લી એના મનમાં શું સમજે છે? જાણે પોતેજ મોટી ડહાપણુંના ભંડાર હોય! જાણે પોતે તો ચોકખીચટ આરસી જેવી હોય! હું પણ જોઇ લઉં છું!

પછી તો એ શું કરે, કે ચાકર બિલ્લીબાઇને સારૂ દુધ કાઢીને વાટકામાં મુકે એટલે દોડતું જઇને વાટકાની આસપાસ ફરી આવે. પછી તો ત્યાં એની ગંધ આવે, એટલે બિલ્લીબાઇ દુધ પાસે જાયજ શાનાં?

આમ તો બિલ્લીબાઈ ભૂખે મરવા લાગ્યાં. ચા-

કરને એ વાતની ખબર પડી. એટલે તેણે નવી
જુક્તિ લઢાવી. શિયાળભાઈથી કુદાયજ નહિ એટલે

ઉંચે એણે દુધનો વાટકો મૂકવા માંડયો.

પણ શિયાળભાઈ ક્યાં કાચા હતા? એણે જોયું કે અહિં લાગ ફાવે તેમ નથી. એણે બીજો રસ્તો કાઢયો.

ખેડુતને ત્યાં દુધ વેચાતું આવતું. ગોવાળણ રોજ આવીને દુધ આપી જાય. આ ગોવાળણનો રસ્તો જ્યાં શિયાળભાઈ સૂએ ત્યાં થઇને હતો. શિયાળભાઈ પડયા હોય ત્યાંથીજ ગોવાળણ દુધ લઇને નીકળે.

દુધની તાંબડી લઇને તે જાય એટલે તો શિ-યાળભાઇ દોડતા આવે ને પેલી તાંબડી સાથે અથડાઇને દોડી જાય. આમ દુધ નકામું થાય ને એ શિયાળભાઇનેજ પીવા મળે. આમ થોડા દહાડા ચાલ્યું. આખરે ખેડુતને ખબર પડી કે આ તો શિયાળ બહુ લુચ્ચું છે. તેણે કહ્યું: દુધ બગડે તો ભલે બગડતું. પણ એ શિયાળડાને તો આપ-શોજ મા! જોઇયે તો કુકરોને પાઇ દેજો. પણ એને તો ભૂખેજ મારજો.

થોડે દહાડે શિયાળભાઈએ જોયું કે આપણી તદબીર તો નકામી જાય છે ને દુધ તો ડુકકરડાં પી જાય છે. ત્યારથી શિયાળભાઈએ પોતાની **કટેવ છોડી.**

(૭)

પ્રેમાળ માછલી

સીલ નામની એક માછલી થાય છે. એ સીલ માછલી ભારે ચપળ અને ચાલાક હોય છે. એને પાળી પણ શકાય છે અને કુતરાની પેઠે પોતાને પાળનાર તરફ એ ખુબ પ્રેમ રાખે છે. કેટલાક તો કહે છે કે વફાદારીમાં એનાથી ચઢી જાય એવો તો માત્ર કુતરોજ, બીજું એકે પ્રાણી નહિ. એ સીલ માછલીને લગતી નીચેની વાત તદ્દન સાચી છે.

આયરલાંડ દેશની વાત છે. એક ખેડુત દરિયા કિનારે રહે. દરિયો એના ઘરથી છેકજ પાસે. એણે એક સીલ પાળેલી: બચ્ચું પાળેલું તે ધીમે ધીમે મોટું થતું જાય ને ખેડુતનાં છોકરાં છૈયાં સાથે હળતું જાય. ખેડુતના ઘરના બધાજ માણસો, નો-

ફરોને સુદ્ધાં એ ઓળખે. ઉનાળામાં એ ખેડુતના આંગણામાં પડી રહે ને તડકો ખાય. શિયાળે તો ઘરમાં આવી રસોડા પાસે બેસી હુંફ મેળવે. ને ઘરમાં પણ ફરે. એટલી બધી માયા એને લાગેલી.

એટલામાં બન્યું એવું કે ખેડુતના ઢોર એકાએક મરવા લાગ્યાં. તેમને કંઇ નવોજ રોગ દેખાયો. ખેડુત ગભરાવા લાગ્યો. આમ તેમ પૂછતાં એક ડોશીએ કહ્યું કે પેલું અપશુકનીયું ને ગંદુ માછલું તારે ત્યાં ફરે છે તેને લીધે આ રોગ થાય છે. માટે તેને દૂર દૂર દરિયામાં ફેંકાવી દે તો તારાં ઢોર મરતાં અટકશે.

વહેમી ગામડીયે એ ખરૂં માન્યું, ને એક વહાણમાં મૂકી પેલા માછલાને દૂર મોકલ્યું ને ફેંકાવી દીધું. પણ બીજે દહાડે જુએ છે તો નિરાંતે તે રસોડાની પાસે ઉંઘતું'તું. તરતું તરતું તે કિનારે આવેલું ને પછી રસોડાની ઉઘાડી બારી વાટે અંદર દાખલ થઇ ગયલું !

ઢોર તો મરતાંજ ચાંલ્યાં. વળી પાછી પેલી

સીલને દરિયે નાંખવાનું ઠર્યું. નાંખી. બીજે દિવસે સાંજે રસોડાને બંધ બારણે કંઈ ખટખટ થતું સંભળાયું. બારણું ઉઘાડતાંજ માછલીબાઈ અંદર પધાર્યાં. તે હરખમાં ને હરખમાં ચીસાચીસ પાડે. ને પછી ઉંઘવા પડ્યાં.

વળી પાછો ખેડુત ડોશી પાસે પહોંચ્યો. તે કહે: એકજ ઉપાય છે, પણ ઘાતકી છે. થશે?

ખેડુત કહે: બોલો તો ખરાં.

ડોશી બોલી: એની આંખ ફોડી નાંખી ઘણે-જ દૂર નાંખી આવો.

ઢોરના મરણથી ગભરાયલા ખેડુતે આ પણ કબુલ કર્યું. કચવાતે દિલે બિચારી રાંકડી નિર્દોષ માછલીને એણે આંધળી કરી, ને ઘણેજ દૂર, પુષ્કળ માઈલ છેટે દરિયામાં નંખાવી.

આઠ દહાડા રહીને દરિયામાં મોટું તોફાન થયું. વંટોળીયો પુષ્કળ વાયો. ખેડુતના મકાનની આસપાસ પવન તો પવન ફુંકાય! એ દરમ્યાન બારણે કોઈ બચ્ચું રડતું હોય એવો સાદ સંભ-

ળાય. વહેમી ગામડીયાં ઘરમાંજ ભરાઇ રહ્યાં. પણ પવન શમી ગયા પછી, બીજે દિવસે સ્હવારે બારણું ઉઘાડ્યું ત્યારે પેલીજ માછલીનું મુડદું આંગણામાં પડ્યું હતું !

(૮)

શૂરો ઘોડો

ઘોડાને પાણીમાં પડવું બહુ ગમે નહિ. પણ એને તરતાં તો સરસજ આવડે. લગભગ બધાંજ પ્રાણીને તરતાં તો આવડે, એક બિલ્લીબાઇજ એવાં જે પાણી દેખીને ભાગે.

આફ્રિકાના દરિયાકાંઠે એક વહાણ તરતું'તું. બન્યું એવું કે કાંઠેથી થોડેજ દૂર ખડકો સાથે તે અથડાયું ને ભાંગી ગયું. ઘણાક ખલાસી ડૂબી ગયા. થોડાક બચ્યા તે બિચારા પાટીયાને વળગીને તરવાનો જેમ તેમ પ્રયાસ કરે. પણ વહેણ એટલુ જબરૂં કે કાંઠેથી હોડી છોડીને તેમને બચાવવા જવાની કોઇની હિંમત ન ચાલે. વખતે એ હોડી ની પણ એવીજ દશા થાય તો ?

એવામાં એક ઘોડેસ્વાર તે બાજુ આવ્યો. એ હતો આસપાસનોજ એક ખેડુત. અકસ્માતની વાત સાંભળી શું છે શું નહિ એમ તે જોવા જાણવા આવ્યો.

પેલા ગરીબડાઓની દયામણી સ્થિતિ જોઈ તેનું હૈયું પીગળી ગયું. પોતાના ઘોડાનું ખમીર એ જાણતો હતો. પોતે પણ સારો તારો હતો–ફક્કડ તરી જાણતો. પોતાના ઘોડાને સહેજ દારૂ સુંઘાડીને એણે તો ઝંપલાવ્યું–ઉછળતા મોજામાં ઘોડો ને સવાર બંને ઉછળવા લાગ્યા.

એક વાર તો મોજાં બંનેના ડીલ પર ફરી વળ્યા. પણ થોડી વારે બંને ઉપર આવ્યા. પહેલે ફેરે એ બે ખલાસીઓને કિનારે ખેંચી લાવ્યો. બંને જણા એનો ટાંટીયો ઝાલી, તે પર લટકી રહેલા. એમ ને એમ સાત ફેરા ફરી એણે ચૌદ જીવ બચાવ્યા. આઠમે ફેરે એક ખૂબ જોરાવર મોજું એની સામે આવ્યું. થાકેલો ને લોથપોથ થયેલો સવાર એ જોશ આગળ ન ટક્યો ને ઉથલી

પડયો—ને ડૂબી ગયો!

ઘોડો સલામત પાછો ફર્યો પણ એનો શૂરો સવાર ગયો તે ગયોજ.

(૯)

ડાહ્યા ઉંદર

એક ઘરમાં ઉંદર બહુ વધી પડેલા. આખી રાત ખડખડ ભડભડ કર્યાજ કરે. ઘરનાં માણસને નિરાંતે સૂવા ન દે. ખાવાનું ખાઈ જાય. વાસણો પાડી નાંખે.

પછી તો ઘરવાળા કંટાળ્યા એટલે આણી એક બિલાડી. આ બિલ્લીબાઇએ તો ધડાધડ શિકાર કરવા માંડ્યા. રોજ બે પાંચ ઉંદરનો ઘાણ કાઢે.

ઉંદરડાઓ તો વિચારમાં પડ્યા. એક સભા ભરાઈ. હવે કરવું શું? આ નવો રાક્ષસ તો રોજ ચાર પાંચને ખાઈ જાય છે!

સોએ મળી નક્કી કર્યું કે એક રસ્તો છે. આપણે નીચે ઉતરીએ છીએ ત્યારે એ રાખ્ખસ

આપણુને ખાઈ જાય છે ને! આપણે નીચેજ ના ઉતરીએ તો કેમ?

ઉંચે ને ઉંચે અભરાઇઓ પર ફર્યા કરવું. બિલ્લી રાખ્ખસથી એવડો કુદકો મરાશે નહિ ને શિકાર કરાશે નહિ.

તે દિવસથી ઉંદર તો બધા ઉંચે ને ઉંચેજ ફરે. અભરાઇઓ પરજ ફર્યા કરે. નીચે કોઇ ઉતરે નહિ ને બિલ્લીબાઈનું ફાવે નહિ.

બિલ્લીબાઈ વિચારે: આમ તો કંઇ વળે નહિ! હું તો ભૂખેજ મરી જવાની. પછી તેણે તદબીર લઢાવી. પોતાને પાછલે પગે દિવાલમાંની એક ખીંટી પર એ લટકી રહી—જાણે મરેલું મુડદુંજ ન ટાંગ્યું હોય, એવી શાંત રહી. ન હાલે કે ન ચાલે. આંખો પણ બંધ. જાણે મુડદુંજ જોઇ લેવું! પણ મનમાંથી તે ટાંપીજ રહેલી કે કયારે ઉંદર નજીક આવે કે મારૂં તરાપ!

પણ ઉંદરમામાઓ કંઈ કાચા હતા? એક ઘરડો ઉંદર એની તદબીર સમજી ગયો હતો ને

તેણે બધાને ઇશારત કરી દીધી હતી. થોડીવારે ઘણે દૂરથી અભરાઈ પરથી એણે ડોકું કાઢ્યું ને બોલ્યો: અલ્યા રાખ્ખસડા! તું એમ ના ધારતો કે તારી એવી જાળમાં અમે ફસાઇ જઇશું! તારે જોઈએ તો હજુ બીજા બે પાંચ કલાક કે બે ચાર દહાડા એમ લટકી રહેજે ને! તારૂં કંઈ વળવાનું નથી! તું તો ખરો રાખ્ખસ છે! પણ હવે તો ખોટો રાખ્ખસ કે ફક્ત ચામડું જ લટકતું હશે તોયે અમે ચેતીને ચાલવાના છીયે. તારે ફાવે તેવા દાવ ખેલજેને!

બિલ્લીબાઇએ આ સાંભળ્યું ને મનમાં સમજ્યા કે અહિં કંઇ ખીચડી પાકે તેમ નથી. એટલે શિકારની ભાળમાં બીજી તરફ રવાના થઇ ગયાં.

(૧૦)

ચાલાક ડુક્કર

ડુક્કર બબુચક પ્રાણી ગણાય છે. એ ગંદુ બહુ હોય છે. મુસલમાનો તો એને અડે પણ નહિ.

પણ એને તદ્દન ઠોઠ તો માનવુંજ નહિ.

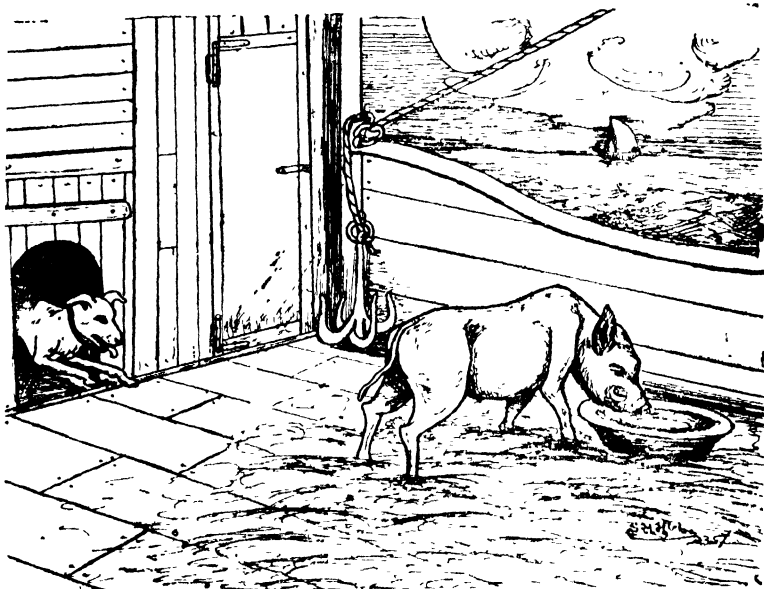
એક વહાણ પર એક ડુક્કર ને એક કુતરો—બે પાળેલાં. બંનેને બનતું તો ઠીક, ને ખાતાં તો એકજ થાળીમાંથી. પણ વાંધો માત્ર એકજ પડતો—સૂવા બાબતનો. કુતરા માટે એક નાનકડી બખોલ બનાવેલી હતી. તેમાં તે સુખે સૂઈ રહે. પણ ડુક્કર ભાઇને એટલું માન કોણ આપે ? તેને તો તુતક પર આખી રાત પડી રહેવું પડે. ન કંઈ ઠામ કે ન ઠેકાણું.

એટલે રોજ રાતે ચાલે મારામારી. સૌથી પહેલું પેલી બખોલમાં જે પેંસી જાય તે સમજે કે આપણે ફાવ્યા. જો કુતરો ભરાઇ જાય તો તે દાંતીયા કરી કરી ડુક્કરને હાંકી કાઢે ને ડુક્કર આખી રાત તુતક પર જેમ તેમ કાઢે. જો ડુક્કરભાઇ ફાવે તો કુતરાનું કંઈ ચાલે નહિ ને ગમે ત્યાં સૂઇ રહે. બીજે દહાડે લાગ ચૂકે નહિ.

એક દહાડો ઠંડી ને પવન કહે કે મારૂં કામ! વરસાદ પણ પડું પડું થઇ રહેલો! આખું વહાણ

પણ થરથર થરથર ધ્રુજે. ડુક્કરભાઈ લપસતા અથડાતા તુતક પર ભટકતા હતા. તેમને થયું, આજે જો રાત અહિં કાઢવી પડી તો ભોગજ છે. એક મિનિટ પણ આંખ મીંચવા પામવાના નથી. હજુ સાંજ પડવાને વાર તો છે પણ અત્યારથી બખોલમાં ભરાઈ ગયા હોઇયે તો રાત તો સુખેથી જાય!

આમ વિચારી એ ભાઇસાહેબ બખોલ તરફ ગયા. જુએ છે તો કુતરાભાઇ તેમાં પડયા પડયા

ઘસઘસાટ ઉંઘે. હવે કરવું કેમ? કંઈ તદબીર કરવી જોઇએ.

હં! ઠીક છે. ડુક્કરભાઇએ જુક્તિ શોધી. દુધની તાસક ક્યાં પડી છે તેની તેમને ખબર હતી. જઇને તે લઈ આવ્યા. બખોલથી થોડે દૂર મૂકી. અને તેમાં મોઢું માંડી જાણે દુધ પીતા હોય તેમ બચબચ બચકારા બોલાવવા માંડયા!

કુતરાભાઈની ઉંઘ કેવી? સોડમાં ટાંકણી પડે તોયે આંખ ઉઘડી જાય, તો પછી બચકારા તો કેમજ ન સાંભળે? તેમાં આ ભાઈના તો પેટમાં લ્હાય લાગેલી. ડુક્કર એકલું એકલું ઉજાણી કરે ને પોતે રહી જાય એ કેમ બને? ફડાક દઇને એ ભાઈ તો કૂદ્યા તે ગયા તાસક તરફ. એણે જઇને તાસકમાં મોઢું માંડયું ત્યાં તો ડુક્કરે માર્યો કુદકો ને ભરાયું બખોલની માંહ્ય!

કુતરે પછી બહુયે ફાંફાં માર્યાં પણ ડુક્કર શાનું આંખ ઉઘાડે? તેણે તો નિરાંતે ઘોર્યાંજ કીધું; ને કુતરાભાઈની રાત જેમ તેમ ગઈ!

(૧૧)
કરોળીયાંની વાત

જીવજંતુની રીતભાત જોવા જાણવાની તમને મઝા પડે છે? એક ભાઇને એવો બહુજ શોખ. નાના જંતુઓ કેમ વરતે છે તે તરફ ધ્યાન આપ્યાંજ કરે. એક દહાડો એક તળાવડી પાસેથી એ જાય. જુએ છે તો પાણીથી થોડેજ દૂર એક કરોળીયાભાઈ બેઠા હતા. એને એક વિચાર આવ્યો એટલે પારખું જોવા નીચેની તદબીર કરી.

પોતાની લાકડી પર એણે કરોળીયાને લીધો. કરોળીયાવાળો છેડો ઉપર રહે તેમ લાકડીને જયાં પાણી છેક છાછરૂં હતું ત્યાં ખોસી દીધી. હવે કરોળીયા ભાઈ તો જાણે કેદમાં પડયા. આ કેદમાંથી તે પોતાનો છૂટકારો કરે છે કે કેમ તે જોવા પેલા ભાઈ થોડે દૂર બેઠા.

પહેલાં તો કરોળીયો લાકડી લાકડીએ નીચો ઉતર્યો. પણ જુએ છે તો બધે પાણીજ પાણી. એમ કંઇ નીકળવાનો રસ્તો નથી. પછી લાકડીની

દરેક બાજુ ફરી વળ્યો પણ કંઈ નાઠાબારી દેખાઇ નહિ. એટલે પાછો મથાળે આવ્યો ને શાંત બેસી રહ્યો–કંઇ વિચાર કરતો ન હોય, તેમ. થોડીવારે તેને જુક્તિ જડી હોય એમ લાગ્યું. પછી એણે એક તાંતણો વણવા માંડયો. કરોળીયાને જાળું ગુંથતા આવડે એ તો તમે જાણો છો ને? એણે તો લાકડીથી તે તળાવની પાળે પહોંચે એવડો તાંતણો બનાવી કાઢ્યો અને તેનો એક છેડો લાકડી સાથે મજબુત રીતે વીંટયો. બીજો હવામાં ઉડતો રહેવા દીધો. કેટલીક વારે પવનને ઝપાટે એ તાંતણાનું બીજું નાકું પાળ પાસે પહોંચ્યું ને ત્યાં કાદવમાં ચોંટી ગયું. બસ, ખલાસ! કરોળીયાને નાઠાબારી મળી ગઈ. ધીરે ધીરે, સાચવીને પેલા તાંતણા પર સરતો સરતો એ નીકળ્યો અને સાચવીને પાળે પહોંચ્યો, ને પછી ત્યાંથી પોતાના રહેઠાણ તરફ નાઠો. પેલા ભાઈસાહેબ બેઠા બેઠા જોયા કરતા હતા તે ઘણી નવાઇ પામ્યા. પોતાનો જીવ બચાવવાની જુકિત દરેક પ્રાણી શોધી શકે છે.

(૧૨)

વાંદરાનું પરાક્રમ !

જમૈકાનું નામ સાંભળ્યું છે ? જાવા સુમાત્રા પાસે એ નામનો બેટ આવેલો છે. જમૈકામાં કંઈ કેળાં તો કેળાં થાય છે !

એક વાર એક વહાણ ત્યાંથી વિલાયત જાય. વહાણમાં ઘણાં બધાં મુસાફર. તેમાં એક ભલી બાઇ ને તેનું છોકરૂં. છોકરૂં માંડ આઠ દશ મહિનાનું હશે. નાજુક ને નાનકડું.

વહાણ જતું હતું ત્યાં દૂરથી એકાદા બીજા વહાણનો શઢ દેખાયો. કપ્તાને દૂરબીન લઇને જોવા માંડયું. પાસેજ પેલી બાઇ ઉભેલી. કપ્તાને પોતે જોયા પછી દૂરબીન બાઇને આપ્યું. એટલે બાઇ જોવા લાગી.

પણ બાઇ આમ દૂરબીન ગોઠવીને જુએ છે એટલામાં તો એક ખલાસી બૂમ પાડી ઉઠયો: ઓ બાપરે ! આ વાંદરે શું કર્યું તે તો જુઓ !—

બાઇએ દૂરબીન પડતું મેલ્યું ને જુએ છે તો

એક વાંદરૂં એના બાળકને લઈને વહાણના દોરડાઓ ઉપર ચઢતું હતું! વાંદરૂં પાળેલું હતું ને વહાણ પર હંમેશ રહેતું'તું. પણ આ એણે ભારે તોફાન કર્યું! બાળકને ઝાલેલું મજબૂત, કંઇ ઈજા ન થાય એવી રીતે. એમ ને એમ એ તો ચઢતુંજ ચાલ્યું જાય! બાઈ તો એવી ગભરાઇ, કે તમ્મર જ આવ્યાં ને બેહોશ થઇને પડી. કપ્તાન પણ ગભરાયો. આ વાંદરૂં બચ્ચાને મારી નાંખશે કે શું? દરિયામાં તો નહિ ફેંકી દે? ઉંચેથી અફાળશે તો? વગેરે વિચાર તે કરે. જો વાંદરા પાછળ ખલાસી ચઢાવે, તો વાંદરૂં ઉલટું ગભરાય. બાળકને ન ફેંકતું હોય તોય ફેંકી દે. ને પોતે કુદાકડો મારી એક દોરડેથી બીજે દોરડે જાય! એટલે બચ્ચું તો માર્યું જાય ને વળે કંઇ નહિ! ત્યારે કરવું શું? એટલામાં તો બચ્ચું રડવા લાગ્યું. વખતે એને વાંદરભાઇના નખ વાગ્યા હોય! પણ બચ્ચું રડ્યું એટલે તો વાંદરભાઇએ બીજેજ ખેલ કરવા માંડ્યો. તે તો તેને રમાડવા સમજાવવા પ-

ટાવવા લાગ્યો. જાણે હાલા કરે, ડચકારીઓ બોલાવે, ઉંઘાડવાને થાબડે ને કંઇ કંઇ કરે—જાણે સગી-મા જ ન હોય, તેવાં લાડ લડાવે.

બીજી બાજુ માને ભાન આવ્યું પણ તેના દુઃખનો પારજ ક્યાં? તે તો કૂદી કૂદીને દોરડે ચઢવા જાય. પણ કપ્તાન જાણે કે એમ તો બચ્ચું વગર મોતે મરશે. એટલે એણે મારી મચડીને પણ એને અટકાવી રાખી. પછી વાંદરાને લલચાવવા કંઇ કંઈ તદબીર કરી, કે નીચે આવે. પણ વાંદર-ભાઇ શાના ગાંઠે? છેવટે એણે હુકમ કર્યો કે બધા સંતાઇ જાવ. વાંદરૂં એકલું પડશે તો વળી કદાચ નીચે ઉતરશે. બધા સંતાયા. કપ્તાન પણ સંતાઇ ગયો ને જોવા લાગ્યો. હવે વાંદરભાઇને ઠં-ડક વળી. તુતક પર કોઈ જણાતું નથી એવું જોઇ ભાઇસાહેબ ધીરે ધીરે નીચે ઉતર્યા અને જે પલંગડી પરથી બચ્ચાંને ઉંચકી પોતે ભાગ્યા હતા તે પલંગડી પર પાછું તેને મૂકી દીધું. બચ્ચું જરા ગભરાયલું ને અકળાયલું હતું પણ તેને ઈજા

કશી નહોતી થઈ. માને તો કંઇ હરખ થયો, કંઇ હરખ થયો! પણ પછી બચ્ચાંને એણે એક મિનિટ પણ વીલું ન મુક્યું.

(૧૩)

સિંહની માયા

લંડનમાં એક મિનારો છે. એ મિનારો બહુ જૂનો ને જાણીતો છે. પહેલાં ત્યાં કેદીઓ રાખતા —ને મારી પણ નાંખતા.

કેટલાક વખત પર ત્યાં સિંહ વાઘ પણ રાખતા અને તેમને જોવા આવવાની ફ્રી રાખી હતી. જે ટિકીટ લે તેજ પાંજરા પાસે જાય. કોઇની ટિ-કીટ લેવાની ઇચ્છા ન હોય તો સિંહને માટે કંઇ ખાવાનું લેતા આવે તો તે પણ ચાલે. કોઇ રોટલા લાવે તો કોઈ કુતરા બિલાડાં જેવા નાનાં પ્રાણી પણ લાવીને સિંહના પાંજરામાં નાંખે.

એક દહાડો એક જણ એક નાનકડું કુરકુરિયું લઇને આવેલો. કુરકુરિયું ભારે રૂપાળું હતું. છતાં પેલાએ તો સિંહના પાંજરામાં નાંખી દીધું. કુર-

કુરિયું તો કંઈ ધ્રુજે ને કંઈ કંપે ! જાણે દયા માંગતું હોય તેમ પંજા લાંબા કરે !

જંગલનો રાજા જાણે આ જોઇ નવાઇ પામ્યો. તેણે એને પંજામાં લીધું ને ફેરવી ફેરવીને જોયું. વળી સુંઘ્યું. પછી પાછું મુકી દીધું. એવામાં કોઇએ રોટલા નાંખ્યા. સિંહે પોતે બેસી રહી પંજા વડે તે પેલા કુરકુરિયાને બતાવ્યા કેઃ તું આમાંથી ખા, પછી હું ખાઉં. પછી બંને ખાવા બેઠા.

તે દિવસથી જંગલના રાજાને પેલા કુમળા કુરકુરિયા સાથે એવી તો દોસ્તી ઝામી, કે બંને જાણે સગી માનાજ દીકરા. સાથે ખાય, સાથે પીયે ને સોડમાં દબાઇને સુએ.

પણ વરસેક રહીને કુરકુરિયું તો માંદુ પડયું ને મરી ગયું. સિંહને લાગ્યું કે આ તો ઉંઘે છે. તેણે એને જગાડવાને બહુ પ્રયાસ કર્યા. છતાં જ્યારે જાગ્યુંજ નહિ ત્યારે એના મગજમાં કંઈ એવો ખળભળાટ થઈ ગયો કે પાંજરામાં આમથી

તેમ દોડાદોડ કરવા લાગ્યો. વચ્ચે વચ્ચે પેલા લાડકવાયાને જુએ, અડે ને વળી પછી ઉંચું માથું કરી એકદમ ગાજી ઉઠે. રખેવાળે કુતરાના શરીરને પાંજરામાંથી કાઢી લેવા બહુ મહેનત કરી, પણ નકામી. પેલો લેવા દેજ નહિ. રખેવાળે રોટલા નાંખ્યા, માંસ નાંખ્યું. કંઈ કંઇ ખાવાનું નાંખ્યું પણ પેલો તે ખાયજ નહિ. આખરે રડી રડીને ગાજીગાજીને એ થાકી ગયો અને પેલા બચ્ચાંને સોડમાં દાબીને પડયો. થોડે દહાડે એ એમ ને એમ ગુજરી ગયો અને બંનેને સાથે—એકજ કબરમાં દાટ્યા! પ્રાણીઓ પણ પ્રેમ એ શી વસ્તુ છે તે બરાબર સમજે છે.

(૧૪)

તોપ ફુટી!

એક આગબોટ મોટી મુસાફરીએ નીકળેલી. કંઈ કેટલાયે બંદરો પર તેણે મુકામ કરેલો. દરેક બંદરે પહોંચે કે તે એક તોપ ફોડે ને સલામી આપે. એમ ને એમ કેટલાય બંદર ફરતી ફરતી તે લંડન આવી પહોંચી.

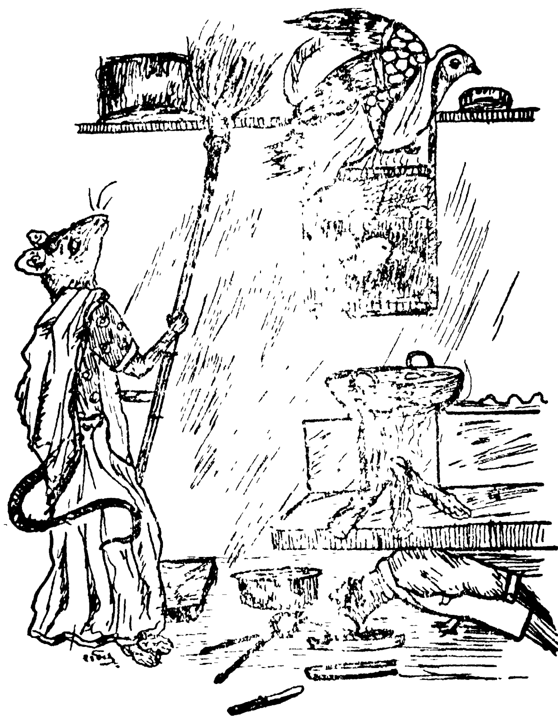
લંડનનો એવો રિવાજ છે કે ત્યાં કોઇ પણ વહાણુને તોપ ફોડવા નથી દેતા. રખેને પાસેના મકાનોના કાચના બારી બારણાં ફુટી જાય ! અથવા બંદરે ઉભેલા ઘોડા વગેરે ચમકે તો ?

આગબોટ બંદરે આવવા છતાં તોપ ન ફુટી તેથી એક જણુને નવાઇ લાગી—આગબોટ પરના એક વાંદરાને. એને લાગ્યું કે આ તો મોટી ભૂલ! ખલાસીઓ બીજી ધામધૂમમાં આ જરૂરી કામ ભુલી ગયા !

ખલાસીઓ ધમાલમાં તો હતાજ. કોઈ માલ ઉતારવાની, કોઇ લાંગરવાની, કોઈ મળવા હળવાની! દરમ્યાન વાંદરાભાઈ તો રસોડે ગયા ને ચીપીયા વડે એક બળતો કોલસો લીધો. પહોંચ્યા બંદુક પાસે. બંદુક ભરેલીજ હતી. ચપ દઇને કોલસો ચાંપ્યો એટલે ભમભમ અવાજ થયો ને બધા ખળભળી ઉઠ્યા કે આ શું ? વળી ભડાકો શાનો ? બંદરનો નિયમ તોડવા માટે આગબોટના કપ્તાન પર ફરિયાદ મંડાઇ. પણ છેવટે બધાને ખબર પડી

કે એ કામ તો વાંદરાભાઇનું હતું ને કસ્તાનને છોડી મુકયો !

સમાપ્ત

કેરીના ભજીયાંનું એક ચિત્ર

કિંમત ત્રણ આના

મોતીના દાણા

પુષ્પ) નું (૧૭ મું

એક ચિત્ર

પોપટ મરી ગયો, ભિખો ભિખારી, મણિનો કનુ, લીલુ ને નીલુ વગેરે અનેક રમુજી ઘરગથુ વાતો. બાળકોનાં રમકડાંઓની ને ચાલાકીની ગમ્મત ભરેલી કથાઓ. મોટા હરફ. પુષ્કળ ચિત્રો કિં. ૦–૫–૦

બાળસાહિત્યનો ગાંડીવ ટંકાર

૧	ટૉલ્સ્ટોયની ત્રણ વાતો	૦-૫-૦
૨	બકુલ	૦-૬-૦
૩	બીરબલનો બન્ધુ	૦-૮-૦
૪	મૂરખરાજ (ટૉલ્સ્ટૉય)	૦-૮-૦
૫	નીલમ	૦-૬-૦
૬	ભીષ્મ અને યુધિષ્ઠિર	૦-૪-૦
૭	બાળવિહાર (૧)	૦-૧૨-૦
૮	જય બજરંગ	૦-૬-૦
૯	વાઘોનું વન	૦-૪-૦
૧૦	જાદુઈ હાર	૦-૪-૦
૧૧	બરફીપુરી	૦-૪-૦
૧૨	સોનાકુમારી	૦-૪-૦
૧૩	લાકડાનો ટીપુડો	૦-૬-૦
૧૪	કચુંબર	૦-૩-૦
૧૫	ધૂપછાંવ	૦-૪-૦
૧૬	બાળવિહાર (૨)	૦-૬-૦
૧૭	મોતીના દાણા	૦-૫-૦
૧૮	એક હતો કૂતરો	૦-૪-૦
૧૯	કરીનાં ભજીયા	૦-૩-૦
૨૦	નવનીત	૦-૩-૦
૨૧	મેઘધનુષ	૦-૪-૦
૨૨	મિયાઉં	૦-૧-૦
૨૩	હાથી ધમધમ ચાલે	૦-૧-૦
૨૪	બાળ-ડાયરી	૦-૩-૦

આખા સેટનું ટ. ખ. ૧-૧-૦